

В'ячеслав Бліхар

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ КОРЕЛЯЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ВЧЕННЯ ЦЕРКВИ ТА СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Крізь призму філософського осмислення простежено зв'язок соціального вчення церкви із суспільним життям. Відображено вплив соціального вчення церкви на особистість, а відтак і на суспільне життя як вираження суспільного буття людини.

Ключові слова: *людина, суспільство, соціальне вчення церкви, громадянське життя.*

Життя у суспільстві за своєю сутністю багатоаспектне, починаючи від політико-економічного виміру і закінчуючи трансцендентно-метафізичним. Кожен із них є важливим як такий, що робить свій внесок у формування такої складної структури, як соціум. У цьому контексті соціальне вчення церкви, як певне філософське вчення про суспільство, ґрунтується на незмінних принципах, першими серед них потрібно назвати гідність людської особистості, спільне благо, субсидіарність і солідарність. Саме в цих принципах прихована трансцендентна правда про людську особистість, істину, що досягається розумом та об'явленням трансцендентно-метафізичного світу земному. Понад те, завдяки цим фундаментальним поняттям здійснюється спроба пояснення не лише індивідуального буття, а й великою мірою суспільного, оскільки у будь-якому індивідуальному бутті відображаються правові норми, морально-етичні приписи, зрештою спільні ідеали як у культурно-побутовому вимірі, так і в аксіологічно-трансцендентному.

З огляду на це, актуалізується філософське осмислення кореляції соціального вчення церкви та суспільного життя.

Деякі аспекти тематики, задекларованої у нашій науковій розвідці, відображені у дослідженнях таких учених і мислителів, як А. Баджо, Е. Бартон, В. Вернадський, Й. Зізідуас, В. Речицький та ін.

Абстрагуючись від результатів їхніх розвідок та водночас спираючись на ґрунтовні й цінні судження, ставимо за мету продемонструвати філософське осмислення кореляції соціального вчення церкви та суспільного життя.

Багатовимірність суспільного життя вимагає багатовекторного підходу до його вивчення, одним із таких вимірів є соціальний. Дослідженням цього рівня займається соціологія. Однак якщо йдеться про соціальне вчення церкви, то, з одного боку, відразу постає питання визначення природи цього вчення, того неповторного, що притаманне лише йому. З другого боку, потрібно розуміти, як саме це вчення співвідноситься з іншими підходами до вивчення реальності. У такому контексті слушною є позиція А. Баджо щодо природи, сутності та неповторності соціальної доктрини церкви [1, с. 49–78]. Він почав від протилежного і спробував спочатку дослідити, чим це вчення не є. До прикладу, виокремив питання, що стосувалися природи християнської соціальної доктрини, що саме і висвітлювали різні підходи й критичні зауваги, які впродовж століть звучали щодо соціальної доктрини церкви.

Серед таких питань варто наголосити на звинуваченні в утопічності. Загалом цей термін, згідно з філософським словником, походить від грецького слова, що складається із двох частин: *u* – заперечувальної частки та *topos* – місце, якого немає [9, с. 679]. Водночас соціальна доктрина церкви не є утопією, оскільки проникає в есхатологічну реальність трансцендентного виміру, з одного боку, та трактує людину в усій її цілісності, охоплюючи як її реальні можливості, так і потенційні, що великою мірою спираються на глибинну аксіологічну сутність людського ества, – з другого боку. Враховуючи ці обставини, можемо сказати, що соціальна доктрина церкви “вказує напрям до повного здійснення реальності людини, шлях, на якому спільно трудяться людство і Бог, і який набуде свого повного завершення у кінці часів, але починає здійснюватись вже тепер в історії” [1, с. 54].

Доцільно зазначити, що есхатологічний вимір частково обмежує сприймання соціальної доктрини церкви людьми невіруючими, оскільки саме цей вимір стає реальним у житті людини, яка сприймає світ крізь призму віри, що характерно для людей, які вірують, і може бути предметом дискусії з невіруючими людьми. Щодо сприймання цієї доктриною людської особистості у всій її повноті, то це положення не є вже настільки дискусійним, тому що реальність у буттєвому сенсі розташована ближче до гносеологічно-антропологічного виміру буття будь-якої людини – віруючої чи ні, оскільки у глибині душі кожна людина відчуває власні велич та гідність, можливості та перспективи тощо.

Велич та гідність людини вимагають і відповідного ставлення до її буття, що в жодному разі не може використовуватись як засіб реалізації будь-яких політичних, соціальних чи

економічних планів, оскільки “справедливе суспільство можливе лише тоді, коли воно будується на повазі до трансцендентної гідності людської особи. Людина – кінцева мета суспільства, і воно мусить підпорядковуватись їй” [6, с. 92]. Окрім того, вивчаючи сучасну духовно-філософську атмосферу, Й. Зізідуас слушно зауважив, що повага та акцентування особистісної людської ідентичності є найважливішим ідеалом нашого часу. Сильний вплив сучасного гуманізму призвів до того, що тепер простежується спроба замінити християнство позитивістським світоглядом у тих сферах, де розглядаються питання гідності людини, внаслідок чого відбулося “відокремлення особи від богослов’я і поєднання його з ідеєю автономної моралі чи з суто гуманістичною екзистенціальною філософією” [5, с. 27].

Важливість визнання гідності людини постає не лише у релігійно-духовній, а й в інших сферах буття людини. До прикладу, в психологічному аспекті цікавий опис феномена особистості подає Г. Бенеш, зауважуючи, що “кожна людина в певному розумінні така, як і всі люди, і частково така, як деякі інші, але не така, як жодна інша людина” [7, с. 239]. Також Е. Бартон проаналізував вплив гуманістичних внесків, базовим принципом яких є визнання гідності та величчя людської особистості. Незважаючи на той факт, що у психології великого поширення набули різні редукаціоністські акцепції людини, деякими психологами був здійснений інтегрально-комплексний підхід до розуміння людської особистості, що у філософсько-онтологічній перспективі більш наближені до реального стану речей; у психологічно-практичному сенсі такий підхід також є доволі ефективним.

Власне кажучи, на такій основі Ф. Перлз, В. Франкл, К. Роджерс, К. Мілтон, Е. Еріксон та В. Сатир прийшли до утвердження людського начала, терапевтичного бачення, що ґрунтувалося на глибокому розумінні власне людського, формування зразків вправної комунікації, що “пробуджують свободу, індивідуалізують терапію і заохочують гідність” [2, с. 172]. Це підтверджує, що гуманізм у психологічно-психотерапевтичному дискурсі полягає в піднесенні людини та визнанні її аксіологічності й метафізичної неповторності.

Зв’язок між релігійною свідомістю і визнанням гідності людини у трансцендентно-метафізичному вимірі, з одного боку, та відчуттям повноти буття і частя, з другого боку, простежив В. Речицький. Він вказує на те, що релігійна свідомість є важливим складником життєдіяльності суспільства загалом, беручи до уваги, що “примусово позбавлені віри люди втрачають емоцію щастя, життя малопомалу наповнюється беззмістовністю, раціональною прагматичністю і, зрештою, це призводить до відрази до життя. Тут доцільно вказати на недостатнє обґрунтування способу мислення виключно у двох рівнях – побутовому та раціонально-науковому, оскільки, безперечно, за необхідності, актуалізується і третій рівень, – віра” [8, с. 48].

Трансцендентний вимір людини, з її одвічним бажанням вийти поза своє тіло для пошуку глибокого сенсу свого життя, визнається людьми, які все ж таки за своїм світоглядом знаходяться ближче до наукової сфери, ніж до релігійної. До прикладу, В. Вернадський висунув ідею, що на певному етапі розвитку людина відчуває свою причетність не лише до сфери природничої, суспільної чи політичної, а й починає усвідомлювати, що стає творцем нової сфери – сфери розуму, або ноосфери. Щодо релігійного світогляду як такого, за В. Вернадським, він спрямований не на забуття, а на трансформацію і відродження. “Людство, – зауважував філософ, – живе у глибокому кризовому стані релігійної свідомості і, можливо, знаходиться на межі нової релігійної творчості. Старі релігійні концепції повинні поглиблюватись і перебудовуватись, перш за все під впливом росту наукової думки” [3, с. 82].

Попри важливість визнання за людиною персоналістичного виміру, не можна залишити поза увагою і соціальний простір, оскільки соціальний складник є також невід’ємною частиною людської особистості. Зрештою, без використання надбань соціального середовища людина була б відкинута назад у своєму розвитку і сприйманні світу на цілий порядок, прикладом чого може бути, скажімо, життя дітей “мауглі”. Суспільне начало посідає вагоме місце в структурі людської особистості. Доволі вдало акцентують увагу на подвійній природі людської особистості єпископи Української Греко-Католицької Церкви у своєму зверненні до християн стосовно їхніх завдань у сучасному світі. “Ми створені так, – ідеться у зверненні, – що живемо у двох площинах – особистій і спільнотній... Ці дві площини не суперечать одна одній, але доповнюють одна одну. Гармонія особистого та спільнотного – це вершина життєвої мудрості, мистецтво життя, бо наше існування як окремої особи неможливе без спільноти, і спільнота не здатна існувати інакше як тільки в сумі окремих осіб, повноцінних особистостей” [4, с. 156].

Цікавим є той факт, що як за надмірної спрямованості на окрему особистість, так і за тотального підпорядкування її спільноті, остання в обох випадках зазнає шкоди. Як людина, відірвана від соціуму, втрачає значну частину свого буття, і спільнота втрачає, не зумівши чи не захотівши створити умови для розкриття індивідуальних талантів своїх членів.

У цьому випадку принцип солідарності вимагає глибшої рефлексії: кожен член суспільства є перед суспільством у певному боргу, що зумовлено умовами, створеними соціумом, і творять людину такою, якою вона є. Крім того, незаперечним є те, що кожне покоління спирається на досягнення попередніх поколінь, які впливають на всі виміри людини та соціуму. Ще одним важливим аспектом солідарності є похідна від нього ціль, а саме – реалізація цінностей шля-

хом об'єднання членів суспільства. Цінності, своєю чергою, тісно пов'язані з принципами, на основі яких мало би будуватися гідне та сприятливе щодо існування людської особистості суспільство. І такі принципи містяться у соціальному вченні церкви.

Суспільні цінності, як основа суспільного життя, – це вияв поваги до морального блага та гідності людини, що сприяє її розвитку та стимулює його. Хоча церква як суспільний інститут, що репрезентує цінності трансцендентно-аксіологічного виміру, поважаючи автономність земного виміру, намагається не втручатися у функціонування спеціальних інститутів, що спрямовані на впорядкування і поліпшення добробуту, проте завжди оберігає християнські цінності, застерігаючи кожну людину від регресії і деструкції.

Література

1. Баджо А. М. Християнське соціальне вчення : ідентичність та методологія / А. М. Баджо // Соціальна доктрина Церкви : збірник статей. — Львів : Свічадо, 1998. — С. 49–78.
2. Бартон Е. Гуманістичні внески до психотерапії: шанування людського й надання свободи терапевтові / Е. Бартон // Гуманістична психологія : антологія в 3 т. : [навчальний посібник]. — К. : ПУЛЬСАРИ, 2005. — Т. 2. — С. 172–191.
3. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление / В. И. Вернадский. — Москва : Наука, 1991. — 271 с.
4. Звернення єпископів УГКЦ до вірних і всіх людей доброї волі про завдання християнина у сучасному суспільстві // Соціально зорієнтовані документи Української Греко-Католицької Церкви (1989–2008) / ред. Леся Коваленко. — Львів : УКУ, 2008. — С. 154–162.
5. Зізілуас Й. Буття як спілкування. Дослідження особистісності і Церкви : [пер. з англ.] / Й. Зізілуас. — К. : Дух і літера, 2005. — 276 с.
6. Папська Рада "Справедливість і мир". Компендіум соціальної доктрини Церкви. — К. : Кайрос, 2008. — 549 с.
7. Психологія : dtv-Atlas : довідник / наук. ред., пер. з нім. В. О. Васютинського. — К. : Знання-Прес, 2007. — 510 с.
8. Речицький В. В. Свобода, віра та держава / В. В. Речицький // Права людини в Україні : інформаційно-аналітичний бюлетень Українсько-американського Бюро захисту прав людини. — Вип. 15. — Київ–Харків, 1996. — С. 48–51.
9. Философский энциклопедический словарь / редкол. : С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичёв и др. — Москва : Сов. энциклопедия, 1989. — 815 с.

The paper attempts to understand the relationships of social teachings of the Church and society in the light of its philosophical reflection. Reflects the influence of the social teaching of the Church on the individual and, consequently, on civilian life as an expression of social life of man.

Keywords: people, society, the social doctrine of the church, civic life.